**Hlúpi, pyšní, krutí... inšpiratívni (?)**

**Ako vnímajú konzervatívci liberálov a liberáli konzervatívcov**

Okľukou, na odporúčanie niekoho, kto bol oslovený, ale nemal čas, sa raz ku mne ako k „náhradníčke" dostala partia nadšencov, konzervatívno-liberálnych zmieriteľov. Natáčali rozhovory s konzervatívcami a liberálmi o tom, prečo je tu konzervatívno-liberálne napätie, prečo by nemalo byť a prečo škodí spoločnosti. Ja som rozprávala z konzervatívnej pozície aj o tom, aký dehonestujúci slovník vnímam na liberálnej strane, a dostala som od moderátora otázku, či nie je rovnaký aj na konzervatívnej. Nezdalo sa mi, ale nemala som na to dáta, iba dojmy. Tak som si povedala, že to preskúmam, a na peknej vzorke šťavnatých názorových článkov z konzervatívnych aj liberálnych novín som chystala štylistickú analýzu s dôrazom na lexikálne indikátory expresívneho vyjadrovania.

A vtedy si vravím: keď už čítam tých 543 textov, prečo nejsť rovno hlbšie? Z lexikálnej analýzy expresív sa razom stal vedľajší produkt rozsiahleho výskumu **atributívnou metódou**. Tá je totiž šitá na zisťovanie, čo prisudzujú jedni druhým (alebo jedni sebe samým). Ako vysvetľujú ich konanie a zmýšľanie. Aké najhlbšie charakterové a morálne vlastnosti a motívy im atribuujú. Atributívna teória vznikala v 50. rokoch 20. storočia v sociálnej psychológii, ale postupne prerástla samu seba a dnes sa hovorí už skôr o atributívnych teóriách. Dotýkajú sa motivačných teórií a edukačnej psychológie, marketingového výskumu, interkultúrneho dialógu, manažmentu, rodinnej komunikácie, psychológie náboženstva, ba aj výskumu literárnych postáv, emócií turistov alebo dopravnej bezpečnosti. Tam všade bádateľov poháňa odveká otázka „prečo", sústredená na hľadanie príčin javov a svojho i cudzieho správania. Táto zvedavosť robí z ľudí akýchsi „naivných psychológov" (Heider 1958) alebo „common sense psychológov" (Kelley 1971) vystupujúcich v úlohe „sudcov" (Weiner 1992). Samozrejme, tento proces je amatérsky, iracionálny (Manusov 2017) a zaoberá sa skôr predpokladanými než skutočnými príčinami (Kasap & Ünsal 2021). Preto atribúciu sprevádza množstvo predsudkov a chýb, na čele s tzv. self-serving bias, keď zlé činy druhých vysvetľujeme ich osobnými nedostatkami a dobré vonkajšími okolnosťami a u seba postupujeme presne naopak (Reimer 1975, Schmitt 2015). To však metódu atribúcie nediskvalifikuje, práve naopak, pretože naším cieľom nie je zistiť príčiny, aké „sú", ale príčiny, aké „sú prisudzované".

Do **výskumnej vzorky** som zahrnula 236 konzervatívnych a 307 liberálnych textov z obdobia 13 mesiacov v intervale júl 2020 – júl 2021 (tab. č. 1). Sústredila som sa na texty obsahujúce názor, teda komentáre, glosy, analýzy, fejtóny. Z nich som vyberala tie, ktoré obsahovali prvok konzervatívno-liberálneho sporu, čiže týkali sa niektorej z tém kultúrnej vojny. Rešerš som realizovala na onlinových médiách Postoj, Štandard a Christianitas z konzervatívneho prostredia a na internetových vydaniach Denníka N a SME z liberálneho prostredia[1]. V pôvodnom pláne bol aj denník Pravda, ale keďže liberálne názory a argumenty sa javili pomerne jednoliate a už prvé dve médiá prispeli do vzorky viacerými textami než všetky tri konzervatívne dokopy, plán som prispôsobila.

**Tab. č. 1: Výskumná vzorka.**

| médiá | | celkový počet textov | | podiel textov vo svojej skupine | | celkový podiel textov | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **konzervatívne** | Postoj | 58 | 236 | 25 % | 100% | 11 % | 43 % |

[1] Christianitas, hoci z hľadiska štandardov novinárskej práce často označovaný za dezinformačný (Hardoš 2022), nespoľahlivý, lži s pravdou miešajúci (Kramara 2020) web, som do vzorky zaradila zámerne, pre jeho čítanosť a súlad s názormi značnej časti slovenských konzervatívcov. Cieľom totiž nebolo sledovať seriózne médiá, ale názory konzervatívcov a liberálov. Napokon, podobne pracujú redakcie denníkov SME a N, ktoré sa v tomto výskume ukázali z hľadiska emocionálno-zaujatého prístupu blízke Christianitas.

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | Štandard | 61 | | 26 % | | 11 % | |
| | Christianitas | 117 | | 50 % | | 22 % | |
| **liberálne** | Denník N | 143 | 307 | 47 % | 100% | 26 % | 57 % |
| | SME | 164 | | 53 % | | 30 % | |
| **spolu** | | **543** | | **100%** | | | |

Každý článok som analyzovala z troch hľadísk:

- vstup: konkrétny kultúrno-etický problém, na ktorý text reagoval;
- atribút: charakterové črty a dôvody postojov a správania, ktoré autor textu pripisoval názorovým oponentom;
- výstup: autorovu reakciu na daný problém.

V kategórii **vstupu** hovoríme o „téme“ príspevku. V konzervatívnych médiách jednoznačne viedla téma LGBT (36 %) a potratov a eutanázie (25 %), ktoré som zlúčila do jednej skupiny, lebo sa v súvislosti s nimi používa rovnaká bioetická argumentácia. Konzervatívcov viac než liberálov zaujímali aj témy gender ideológie, cancel culture, klímy, migrácie, súdneho aktivizmu, progresivizmu EÚ a amerického hnutia BLM (Black Lives Matter). To všetko malo v liberálnych médiách jednak nižší ohlas a jednak to nefigurovalo ako „problém“ sám osebe, ale ako „problém konzervatívcov“, ktorí majú v týchto smeroch zbytočné a vykonštruované obavy, maľujú čerta na stenu a počujú trávu rásť. Naopak, v liberálnych komentároch viedla pred všetkými týmito témami téma kresťanstva a cirkvi (25 %). V súvislosti s kultúrnou vojnou bolo ako problém vnímané predovšetkým náboženstvo a ono bolo najčastejšie terčom liberálnej kritiky. Zároveň sa v liberálnom kultúrnovojnovom diskurze kládol oveľa väčší dôraz na témy zahraničnej politiky, konkrétne na kritiku Maďarska, Poľska a Donalda Trumpa, ktorý v čase spadajúcom do výskumného intervalu dosluhoval na prezidentskom poste a následne z neho odchádzal. Liberálni komentátori si viac všímali aj témy odluky cirkvi od štátu a konzervatívneho ladenia aktuálnej slovenskej vlády.

Kategória **atribútu** bola z hľadiska výskumného cieľa najdôležitejšia. Kým pri „vstupe“ boli jednotlivé témy na konzervatívnej a liberálnej strane pomerne odlišné, a teda aj ťažšie porovnateľné, pri „atribúte“ sa ukázalo, že to, čo si navzájom pripisujú konzervatívci a liberáli ako hĺbkové osobnostné príčiny správania a názorov, je viac-menej rovnaké. Rozdiely sú v detailoch a v intenzite dôrazu. Obaja vnímajú na druhej strane „túžbu ovládať“ (39 % v konzervatívnych komentároch, 35 % v liberálnych komentároch). Akurát konzervatívci to vidia skôr na akejsi „makro“ úrovni, keď liberálom prisudzujú vôľu a koordinované úsilie politicky a kultúrne ovládnuť spoločnosť tzv. salámovou metódou, kým liberáli väčšmi než takéto politické ambície prisudzujú konzervatívcom úchylku starať sa do životov druhých, nazízať im do spální a chcieť diktovať morálne pravidlá. Berú to teda „mikro“, osobne. Podobne možno mikro a makro úroveň rozlíšiť pri atribúte netolerancie a agresivity, dominantnom u konzervatívcov (34 %) a úplne inak poňatom u liberálov, ktorí názorovým oponentom vyčítali buď „vlastníctvo pravdy“ (13 %), alebo „nedemokratickosť“ (12 %). V liberálnom vnímaní teda jednak ustupuje odtienok agresivity a jednak samotnú netoleranciu vnímajú rozdelene: v osobnom a politickom zmysle. V tom osobnom im prekáža konzervatívna morálna nadradenosť vychádzajúca z povedomia o vlastnej pravde.

Zároveň sa ukázal rozdiel v dôraze. Kým u konzervatívcov sú atribúty túžby ovládať a netolerancie s agresivitou na prvom a treťom mieste, u liberálov pred nimi s náskokom vedie atribút hlúposti (50 %). Ten bol zastúpený aj v konzervatívnych médiách, ale podstatne menej (21 %), pričom tam sa dal nazvať skôr nerozumnosťou. Konzervatívci totiž liberálom vyčítali argumentačnú slabosť,

nedôslednosť, nedovzdelanosť, kým liberáli vnímali konzervatívcov ako zadubených, obmedzených, mentálne menej zdatných, necivilizovaných, alebo priamo blbých, primitívnych, smiešnych.

Na oboch stranách, aj keď nie na prvých pozíciách, sa umiestňovali aj atribúty manipulácie, pokrytectva, sebectva, nenávisti, chamtivosti. To pripisujú tak liberáli konzervatívcom, ako konzervatívci liberálom. Úplne na okraji sa ocitol atribút inšpiratívnosti (v oboch vzorkách 1 %). Typickým a jediným hľadačom inšpirácie u „tých druhých" bol medzi liberálmi Martin M. Šimečka z Denníka N, ktorý mal v tomto duchu tri texty a prisudzoval konzervatívcom určitý potenciál byť zdrojom dobrých podnetov a zmysluplnou protistranou na spoznávanie a dialóg. Aj vo vlastnej skupine bol však s týmto postojom nielen ojedinelý, ale priam nechcený, čo sa prejavilo napríklad tým, že po komentári tohto druhu nasledovala štipľavá reakcia niektorého progresívnejšieho komentátora v denníku SME (konkrétne napr. z pera bi-genderovej komentátorky Matie Lenickej[2]). Na konzervatívnej strane sa atribút inšpiratívnosti ocitol iba v Postoji, a to vďaka Martinovi Hanusovi a Eve Čobejovej.

Osobitne zaujímavý je atribút bezbožnosti, ktorý sa, prirodzene, vyskytoval iba v konzervatívnych komentároch, a to na druhom mieste (36 %). Obsah tohto slova presne vystihuje jeho forma: konzervatívci vnímajú liberálov ako bez-božných (bez Boha), novopohanov, ktorí odpadli od Boha a stratili kontakt s Božím poriadkom, s prirodzenosťou. Namiesto toho sa klaňajú rôznym náhradným bôžikom na čele so svojimi pudmi, emóciami, vášňami. V dôsledku toho sú často nielen ne-kresťanskí, ale proti-kresťanskí, útoční, agresívni. V hodnotovom nastavení sú protiprirodzení, nemorálni, zvrátení, zhýralí. Ako určitý pendant na liberálnej strane sa ukazuje atribút neľudskosti (21 %). Liberáli totiž konzervatívcov vnímali ako neláskavých, bezcitných, neúctivých voči druhým, slepých a hluchých voči ich potrebám a právam. Upierajú im dôstojnosť a svojím správaním ich zraňujú. Tieto ich tvrdé postoje sa dotýkajú najmä žien (týraných, absolvujúcich potraty, túžiacich po dieťati z umelého oplodnenia...), ale aj rôznych iných ľudí prežívajúcich trápenie (sexuálne zneužívané deti, migranti, LGBT osoby...). Na to priamo nadväzovali menšinové atribúty vnútornej prázdnoty u konzervatívcov (11 %) a krutosti u liberálov (6 %). Bezbožní liberáli sú totiž podľa konzervatívcov vnútorne vyprázdnení, plytkí, nezrelí, zranení, psychicky labilní. Žijú bez hodnôt, bez zásad, bez charakteru. Následkom toho sú slabí, prispôsobiví, závislí od súčasných mainstreamových ideológií. Svoj život stavajú na piesku (porov. Mt 7, 26), vlastné uspokojenie je ich najvyššou hodnotou a nedbajú „uzabávať sa na smrť"[3]. Neľudskí konzervatívci sú zasa podľa liberálov vyslovene krutí, v zmysle vnútornej toxickosti, túžby po odplate, násilníctva, tyranského správania, chladu, ba až potešenia z utrpenia druhých (napr. odmietanie povolenia potratovej tabletky, len *„aby ženy pri potratoch poriadne trpeli"*[4]).

Kategória **výstupu** pokrývala postoj autora analyzovaného textu. Nie v zmysle názorov a argumentov, ale v zmysle typu reakcie na podnet. Tá bola u konzervatívcov a liberálov výrazne odlišná. U prvých dominovali postoje zhrozenia, pohoršenia, obáv z tlakov, výziev na aktivitu a vzdor, odhaľovania (praktík, úmyslov, cieľov) a varovania (pred nimi). Na liberálnej strane boli tieto obavy, varovania a výzvy podstatne menej prítomné, dominovala argumentácia a kritika bez takéhoto defenzívneho

---

[2] Dídžejka Matia alias B-Complex: Ako žena som oveľa šťastnejšia. In: *Refresher,* 31. októbra 2017. Dostupné na: https://refresher.sk/48598-Didzejka-Matia-alias-BComplex-Ako-zena-som-ovela-stastnejsia.
Prokopčák, Tomáš: Z Matúša je Matia: Nechcela som, aby sa to moji rodičia dozvedeli od iných. In: *SME,* 1. decembra 2017. Dostupné na: https://plus.sme.sk/c/20708740/z-matusa-je-matia-nechcela-som-aby-sa-to-moji-rodicia-dozvedeli-od-inych.html.

[3] Výraz pochádza od Neila Postmana, ktorý spojenie „uzabávať sa na smrť" zaviedol v spojení s televíznou produkciou (Postman 2010).

[4] Jánošová, Soňa: Ide im len o to, aby ženy pri potratoch poriadne trpeli. In: *SME,* 8. októbra 2020. Dostupné na: https://zena.sme.sk/c/22504796/ide-im-len-o-to-aby-zeny-pri-potratoch-poriadne-trpeli.html?ref=av-center.

odtienku, skôr v zhovievavom tóne, z pozície silnejšieho. To podčiarkli postoje výsmechu a kázne, ktoré u konzervatívcov neboli zastúpené vôbec. Výsmech a hejt bol po argumentácii a kritike druhý najčastejší (17 %). Prejavoval sa ako akési „odpľutie si“. Autori bohato využívali iróniu a sarkazmus, adresované najmä náboženskému presvedčeniu a mentálnej nedostatočnosti oponenta. Termínom „kázeň“ (12 %) som označila apely na konzervatívcov, aby sa zamysleli, zmenili svoje názory a správanie. Tento typ postoja bol často prítomný v textoch liberálnych teológov, ktorí prezentovali moderné, progresívne chápanie kresťanstva, preto aj výraz „kázeň“.

Podobne ako atribút inšpiratívnosti, aj výstup snahy o dialóg bol na oboch stranách priam zanedbateľný (4 % v oboch vzorkách). Takýto postoj zaujal už spomenutý M. M. Šimečka a okrem neho Samo Marec; na konzervatívnej strane okrem spomenutých M. Hanusa a E. Čobejovej ešte Martin Leidenfrost v Postoji a Anna Záborská v Štandarde.

Na základe tejto analýzy sa mi javia ako zaujímavé **štyri postrehy**:

1. rozlíšenie mikro a makro úrovne konzervatívno-liberálnych obáv a výčitiek;
2. špecifické miesto kresťanstva a cirkvi v konzervatívno-liberálnom spore;
3. protiklad bez-božnosti a ne-ľudskosti;
4. rozdiel v miere pocitu ohrozenia a následné rozdelenie úlohy silnejšieho a slabšieho „brata“.

Konzervatívci vnímajú liberálnu túžbu ovládať, netoleranciu a agresivitu v „makro“ štýle: ako snahu ovládnuť spoločnosť politicky a ideovo. U liberálov prevažuje „mikro“ vnímanie: keď konzervatívcom prisudzujú skôr obsesiu cudzími životmi, potrebu riešiť morálku druhých a pocit vlastnej morálnej nadradenosti. V konzervatívnych hlavách teda akoby sa aktuálny kultúrno-etický spor odohrával skôr na úrovni politiky a v liberálnych na úrovni svedomia.

V súvislosti s tematickým zameraním liberálnych komentárov sa ako najčastejšia vynorila kategória náboženstva (kresťanstva a cirkvi), ktorá prevýšila všetky ostatné sporné kultúrno-etické témy. Liberáli neoddeľujú pôsobenie cirkvi od pôsobenia konzervatívcov, naopak, svoju kritiku do značnej miery zameriavajú práve na prepojenosť spoločensko-politického života a cirkvi, čo dokresľujú expresívne výrazové prostriedky používané na dosahovanie ironického či satirického efektu (bigotný, fundamentalistický, stredoveký, pobožný, pátričkársky, klerikálny, dogmatický, demagogický, klérofašistický, inkvizícia, spasiteľský syndróm, križiak...). Tento slovník je vlastný aj veriacim liberálom, prípadne liberálom priateľským voči kresťanstvu, pretože konzervatívcov vnímajú ako tých, čo sa odklonili od láskavej, všeobjímajúcej podstaty kresťanstva.

Konzervatívci na túto skutočnosť reagujú poukazovaním na pohanské, ba priamo protikresťanské tendencie liberálov. Svojim ideovým oponentom ako jeden z najvýznamnejších morálnych nedostatkov vyčítajú bezbožnosť spojenú s vnútornou prázdnotou. Vnímajú ich ako odtrhnutých od Božieho poriadku, zámerne odvrátených od Božieho plánu pre tento svet, a teda vnútorne skazených, zvrhlých, plytkých, chlipných, závislých od nízkych pudov a vášní. Čiže nevyhnutne nešťastných, osamelých, zúfalých. Naopak, liberáli prisudzujú konzervatívcom ne-ľudskosť, ako istý protipól bez-božnosti. Vnútornú dobrotu, harmóniu a láskavosť nazývajú ľudskosťou, pričom konzervatívcom vyčítajú absenciu týchto kvalít a považujú ich za necitlivých, bezcitných, tvrdých, ba až krutých, sadistických, nebezpečne monštruóznych. Pretože nadraďujú fiktívne „vyššie“ zásady tým obyčajným, ľudským.

Štvrtý záver sa týka miery pocitu ohrozenia, ktorá je výrazne vyššia u konzervatívcov. Tematická štruktúra ich komentárov zahŕňala všemožné kultúrno-etické témy (LGBT, potraty, eutanázia, gender, cancel culture, klíma, migrácia, súdny aktivizmus, progresivizmus EÚ, BLM). Liberáli označovali ich obavy za prehnané, vymyslené, za maľovanie čerta na stenu a obviňovali konzervatívcov z paranoje.

Odlišnosť pozícií sa najvýraznejšie prejavila vo „výstupoch“, čiže postojoch a reakciách komentátorov. Kým tí konzervatívni vyhrocovali svoju argumentáciu a kritiku do polôh šoku, dôrazného nesúhlasu, investigatívneho odkrývania škodlivých úmyslov a strachu z vývoja situácie, liberálni novinári nemali potrebu takej zaangažovanej kritiky a ostávali skôr v polohe nesúhlasného napomínania „mladšieho brata“ a z pozície silnejšieho mu udeľovali buď „kázeň“ v zmysle láskavej výzvy na „obrátenie“, alebo si pred ním znechutene „odpľuli“ s využitím irónie a sarkazmu.

Ak moja základná otázka znela, „ako“ sa navzájom vnímajú konzervatívci a liberáli, odpoveď, ktorú sa mi podarilo vydolovať z atributívnej analýzy mediálnych textov, som ponúkla vyššie. Samozrejme, natískajú sa aj otázky „prečo“ a „čo s tým“, ktoré som si však v tomto texte nekládla. No verím, že práve poznanie vzájomne prisudzovaných motivácií, charakterových a morálnych čŕt môže byť dobrým odrazovým mostíkom aj na hľadanie ďalších odpovedí.

**Literatúra**


HARDOŠ, P. 2022. Christianitas.sk (posudok). In: *Konšpiratori.sk,* dostupné na internete: https://konspiratori.sk/stranka/881.

Heider, F. 1958. *The Psychology of Interpersonal Relations.* New York: Wiley.

Kasap, S. and Ünsal, F. 2021. “Attribution Theory and Language Learning.” *Research in Language and Education: An International Journal [RILE]* 1(2): 111–118.

Kelley, H. H. 1971. *Attributions in social interaction*. Morristown, NJ: General Learning Press.

KRAMARA, M. (2020): Hovorca KBS k šíreniu dezinformácií prostredníctvom internetu. In: *Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska,* 21. 12. 2020, dostupné na internete: https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20201221034.

Manusov, V. L. 2006. “Attribution Theories: Assessing Causal and Responsibility Judgments in Families.” In D. O. Braithwaite and L. A. Baxter (eds.), *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives* (pp. 181–196). Thousand Oaks, CA, London, New Delhi: SAGE. DOI 10.4135/9781452204420.n12

Postman, N. 2010. *Ubavit se k smrti. Veřejná komunikace ve věku zábavy [Amusing Ourselves to Death. Public Discourse in the Age of Show Business].* Praha: Mladá fronta.

Riemer, B. S. 1975. “Influence of causal beliefs on affect and expectancy.” *Journal of Personality and Social Psychology* 31: 1163–1167.

Schmitt, J. 2015. “Attribution theory.” In *Wiley Encyclopedia of Management, Vol. 9. Marketing.* New York: Wiley. DOI: 10.1002/9781118785317.weom090014.

Weiner, B. 1992. *Human motivation: metaphors, theories and research*. Newbury Park: Sage.